

dankäyneitä sukupolvia? Niin humanisteilla kuin teologeillakin riittää vielä setvimistä akateemisen opinahjonsa menneisyyden kanssa.

Oula Silvennoinen tiivistää niin Elina Sanan kuin omatkin tutkimustuloksensa: Suomen häpeälliset ihmisluovutukset eivät jääneet niihin kuuluisaan kahdeksaan juutalaispakolaiseen, jotka luovutettiin saksalaisille marraskuussa 1942. Aikalaislähteiden perusteella epäily bolševismista ja juutalainen "veri" (tai "puolijuutalaisuus") olivat riittäviä syitä karkotukseen. Valpon sodanaikaiset raportit ovat hyttävää luettavaa: erästä karkotettavaa kuvaillaan "kansainväliseksi moraalitomaksi vakoilijaksi" ja "juutalaiseksi". Valpon virkamiehet olivat vierailleet Saksan miehittämällä alueella, joten juutalaisten todennäköisin kohtalo natsien käsissä oli hyvin tiedossa. Silvennoinen esittelee pakolaisina Suomeen harhautuneiden juutalaisten vaiheita 1940-luvun alkupuolella. Teksti kulkee kuin jännitysnäytelmä, ja hiipivän katastrofin voi aavistaa.

Antero Holmila huomauttaa artikkelissaan, että historian tutkimuksen lisäksi suomalainen lehdistö ja kirjallisuus ovat olleet aktiivisesti mukana luomassa tietynlaisia kuvia menneisyydestä. SS-divisioona Wikingissä taistelleet vapaaehtoiset ovat sodan jälkeen kokeneet, että heidän mainettaan on toistuvasti tahrattu. Holmilan mukaan suomalainen yleisö on todellisuudessa suhtautunut SS-miehiinsä jopa ihailen. Suomalaisiin SS-sotilaisiin liitetty avainkuvasto kertoo eliittisotilaisista ja jääkäreiden perillisistä, jotka eivät osallistuneet natsien veritöihin. SS-vapaaehtoisten aatteellisia vaikuttimia ei ole juurikaan pohdittu. Ideologiaa ei voi kuitenkaan heidän arjestaan häivyttää: "juutalaisia" pahvinukkeja käytettiin pistinharjoittelussa. Vaikka Suomea ei koskaan miehitetty, Holmilan mukaan vapaaehtoisten roolia on Norjassa ja Tanskassa käsitelty avoimemmin. Operaatio Barbarossan alkuvai-

heista lähtien itärintamalla teloitettiin lähes miljoona juutalaista miestä, naista ja lasta. Suomalaisia vapaaehtoisia lähetettiin itärintamalle kevästä 1941 alkaen. Vedenpitävää materiaalia suomalaisten osallisuudesta hirmutekoihin ei ole olemassa, ja todistajien kertomukset ovat keskenään ristiriitaisia. Jos arkistot vaikenevat, tarkoittaako se, että mitään arveluttavaa ei koskaan tapahtunut?

Kielisyyistä suomalaisen historian tutkimuksen tulokset jäävät usein maamme rajojen sisäpuolelle. *Finland's Holocaust* avaa suomalaisen historiankirjoituksen virtauksia kansainväliselle yleisölle. Pohdin tuki hetkittäin, kiinnostaako ei-suomalaista lukijaa 1800-luvun kansallisromantiikka nationalistisen ajattelun ponttimena, mikäli tämä haluaa oppia jotain Suomen roolista holokaustista. Tietyt esipuheesta nostetut esimerkit epäsensitiivisestä suhtautumisesta juutalaisiin – kuten *Helsingin Sanomien* Kuukausiliitteen kummallinen artikkeli menestyvistä juutalaisista (2011) – eivät ehkä ole enää niin ajankohtaisia. Koska holokausti kosketti Suomen juutalaista yhteisöä sekä sukulaisten että Suomeen saapuneiden pakolaisten kautta, jän lisäksi kaipaamaan laajempaa katsausta Suomen juutalaisten historiaan.

Valikoitu vaikeneminen säästää tunteita. Kun arvostetun suomalaisen kulttuurivaikuttajan tai oman sukulaisten taustalta paljastuu natsisympatioita, olo on kiusaantunut. Kuinka itse olisin toiminut samassa tilanteessa? Mielenrauhan ja elämän jatkumisen kannalta unohtaminen on toisinaan elinehto. Jälkiviisauden tai moralisoinnin pelko ei saisi kuitenkaan tukahduttaa keskustelua. Yksikin ihmishengen menetys tai turvattoman pakolaisen luovutus murhaajien käsiin oli ja on liikaa. Epämukavuus on pieni hinta avoimuudesta; kyse ei ole edeltävien sukupolvien maineen mustaamisesta. Kirjoittajat varsin perustellusti toivovat, että Suomi muiden Pohjoismai-

den tavoin tunnustaisi osallisuutensa Euroopan historian kammottavimmassa kansanmurhassa. Debatti näistä kipupisteistä on vihdoinkin alkanut ja varmasti jatkuu vielä pitkään.

RIIKKA TUORI
FIL. TRI, FRANKFURT AM MAIN

MARKKU RUOTSILA
Uskonnollinen vasemmisto
Yhdysvalloissa: Historia,
oppi ja politiikka. Tampere:
Tampere University Press
2014. 443 s.

Erityisesti julkisessa keskustelussa yhdysvaltalainen uskonnollisuus liitetään usein yksipuolisesti oikeistolaiseen liikehdintään ja konservatiivisiin arvoihin. Markku Ruotsilan teos *Uskonnollinen vasemmisto Yhdysvalloissa* korjaa tätä varsin yleistä perspektiiviharhaa. Ruotsila on Pohjois-Amerikan kirkkohistorian dosentti Helsingin yliopistossa ja Tampereen yliopiston Yhdysvaltain ja Ison-Britannian historian dosentti. Käsillä on kumppaniteos kirjalle *Yhdysvaltain kristillinen oikeisto* (2008), joka täydentää suomeksi saatavilla olevaa tietoa uskonnon ja politiikan yhteen kietoutumisesta Yhdysvalloissa. Kyseessä on yleisteos, joka pyrkii laaja-alaisesti esittelemään kohdettaan käytäntöjen ja teorioiden kautta.

Siinä missä Yhdysvaltain kristillinen oikeisto on leimallisesti kristillistä, on vasemmiston kohdalla puolestaan puhuttava uskonnollisesta vasemmistosta. Tämä siksi, että muidenkin uskontojen edustajat, erityisesti juutalaiset, ovat olleet aktiivisesti mukana yhdysvaltalaisen vasemmiston rakentamisessa. Ruotsila määrittelee uskonnollisen vasemmiston varsin laveasti. Muottiin mahtuvat kaikki uskonnolliset toimijat, jotka sijoittuvat Rans-

kan suuren vallankumouksen jälkeisen oikeisto/vasemmisto -jaon vasemmalle puolelle. Vasemmistoon kuuluvat täten rakenteellisiin muutoksiin pyrkineet, tasa-arvoa korostaneet ja talouden ja yhteiskunnan oikeudenmukaisuuden vaatimuksia korostaneet sosiaaliset liikkeet ja toimijat. Ruotsila raportoiti, että tälläkin hetkellä yli 90 prosenttia amerikkalaisista sanoo uskovansa Jumalaan. Uskonto on historiallisesti ollut ja on yhä äärimmäisen keskeisessä osassa Yhdysvaltalaisista elämämuotoa. Siksi voi kysyä, eikö lähes kaikki poliittinen toiminta, johon enemmistö osallistuu, ole jollain tapaa uskonnollista? Ruotsilan mukaan näin on, ja hänen muodostamansa historiallinen narratiivi peilaa tätä uskonto-keskeistä näkemystä.

Ruotsila on jakanut kirjansa viiteen lukuun ja epilogiin. Ne kokoavat keskeisiä historiallisia teemoja Yhdysvaltain vasemmiston historiasta ja luovat kirjaan rungon, jonka kautta se etenee lähestulkoon kronologisessa järjestyksessä. 1800- ja 1900-luvun taitteesta aina 1960-luvulle amerikkalainen uskonnollinen vasemmisto kulki lähestulkoon voitosta voittoon. Onkin merkittävää, että Ruotsila esittää uskonnollisen vasemmiston konkreettisten saavutusten olleen suurempia kuin heidän oikeistolaisien kilpakumppaniensa. Merkittävässä roolissa tässä kehityksessä on ollut 1900-luvun alun protestanttisista kirkkoista kummunneella sosiaalisen evankeliumin liikkeellä. Sosiaalisen evankeliumin liike loi perustan mittaville muutoksille Yhdysvaltain poliittisissa käytännöissä. Esimerkkeinä näistä Ruotsila mainitsee valtiollisen sosiaalihuollon ja lasten ja naisten oikeuksien suojelun. Suurena menestyksenä Ruotsila listaa myös 1950-luvun kansalaisoikeustaistot, joiden seurauksena tiukka rotuerottelu eli Jim Crow -lait kumottiin. Jälkimmäisessä äärimmäisen keskeisessä roolissa olivat Yhdysvaltain afrikkalais-amerikkalaiset kirkot ja teologit kuuluvanaan ikoninen Martin Luther King.

Menestyksen salaisuutena Ruotsila pitää nimenomaisesti liikkeen uskonnollista taustaa, joka mahdollisti sellaisen kielenkäytön, jonka avulla konkreettisista poliittisista muutoksista voitiin puhua enemmistön omaksi tunteutuneella tavalla. 1960-luvulle tultaessa vauhti kuitenkin hiipui. Ruotsila näkee 1960-luvun niin sanotun kulttuurimurroksen keskeisimpänä syynä uskonnollisen vasemmiston marginaaliin vajoamiselle. Käännekohta oli Vietnamin sota, jonka aiheuttama radikalismien aalto pyyhki perinteisten kristillisten kielellisten käytäntöjen yli. Sekulaarimpaa politiikkaa ajavat tahot pääsivät yhä suurempaan valtaan Yhdysvaltalaisessa vasemmistossa. Tämä puolestaan johti siihen, että liberaalien filosofien, kuten Richard Rortyn ja John Rawlsin lähtökohtaisesti sekulaarit teoriat tulivat yhä suurempaan suosioon vasemmiston keskuudessa.

Ruotsilan mukaan yhdysvaltalaisessa politiikassa menestyksen avaimena on kuitenkin aina 1800-luvun loppupuolen jälkeen ollut uskonto ja juutalais-kristillinen puhetapa. Sekulaariin järkeen vedonneet ajattelijat saattoivat Ruotsilan mukaan vasemmiston enemmän tai vähemmän marginaaliin ja pitivät sen sielä, kunnes 2000-luvulla demokraattisen puolueen Barack Obaman presidentinvaalikampanja, lähtökohtanaan Obaman oma kristillinen vakaumus, haastoi ”Jumalan puolueena” tunnetun republikaanisen puolueen nimenomaisesti uskonnollisesti motivoituneen politiikan kentällä. Ruotsilan näkemyksen mukaan Obaman hallinto on kuitenkin näyttävästi menettänyt uskonnolliset tukijansa niin sanottujen kristillisten arvokysymysten alueella tahtuneiden haparointien vuoksi.

Keskeiseksi teemaksi kirjan selostuksesta nousee niin sanotun ”rakenteellisen synnin” käsite. Rakenteellisella synnillä on 1800- ja 1900-lukujen taitteen jälkeen tarkoitettu niitä yhteiskunnallisia käytäntöjä, rakenteita ja puhetapoja,

jotka edistävät yksityistä voitontavoittelua eli ahneutta ja tuonpuoleiseen maailmaan suuntautuva individualismia. Uskonnollisen vasemmiston mukaan nämä estävät keskittymisen tämänpuolisen maailman todellisiin sosiaalisiin ongelmiin. Rakenteellinen synti piilee yksilön elämässä, politiikassa ja taloudessa, toisin sanoen koko ihmiselämän kentällä.

Keskeinen vaikuttaja rakenteellisen synnin popularisoinnissa oli 1836 syntynyt kongregationalistiteologi Washington Gladden, jonka mukaan ihmisellä on mahdollisuus elää yhteydessä Jumalaan ainoastaan sosiaaliset velvollisuutensa suorittamalla ja toisia palveleamalla. Rakenteellisen synnin käsite oli keskeinen tekijä myös Yhdysvaltalaisessa hyvinvointivaltiosta käydyssä keskustelussa 1960-luvulla. Ruotsilan näkemyksen mukaan uskonnollinen vasemmisto pyrki poistamaan rakenteellista syntiä byrokraattisiin ja lainsäädännöllisiin keinoin. Se kuitenkin menetti kyvyn perustella näkemyksensä uskuntoon vedoten, ja 1970-luvulla vasemmisto ei enää kyennyt byrokraattisiin metodein vangitsemaan julkista mielenkiintoa.

Vaikka Ruotsila esittelee käsitteet selvästi ja taloudellisesti, rakenteellisen synnin ja muiden keskeisten käsitteiden äärellä vielä pidempi viivähtäminen olisi hyödyttänyt tekstiä sikäli, että nykyisessä muodossa termien keskeisyys jää paikoitellen lukijan arvailujen varaan. Tämä ei kuitenkaan muodosta ongelmaa lukijalle, sillä alue, jolla Ruotsila liikkuu, on niin valtava ja paikoitellen suorastaan lennokkaasti esitelty, että huomio kiinnittyy jatkuvasti uusiin herkullisiin yksityiskohtiin. Eloisassa kielessä on kuitenkin omat riskinsä. Esimeksiksi lesbo- ja feministiteologioiden ja heidän ei-kristillisten kollegoidensa kutsuminen ”sisariksi” voitaisiin hyvinkin tulkita seksistiseksi liikkeeksi, vaikka termi todennäköisesti peilaa heidän omaa kielenkäyttöään.

Heikoimmillaan Ruotsila on tehdessään toisen käden lähteiden pohjalta nopeita, lähes puolihuolimattomia referointeja erinäisistä teologisista liikkeistä. Näin esimerkiksi niin kutsuttu Jumalan kuoleman teologia muuttuu Ruotsilan käsittelyssä varsin monoliittiseksi liikkeeksi, johon kuuluneet teologit kannattivat railakkaan sekularistista teologiaa ja kristinuskon määrittelemistä ainoastaan yhteiskunnallisen uudistustyön kautta. Vaikka Ruotsilan kirjassaan listaamista teologeista William Hamilton saattoikin kannattaa tämänkaltaista ajattelua, Thomas J. J. Altizer ei ole näin tehnyt, eikä listalle päätynyt Harvey Cox edusta ollenaan Jumalan kuoleman teologiaa. Samaten radikaaliortodoksisen ja postliberaalin teologian käsitteleminen ikään kuin ne olisivat vaila keskeisiä eroja näyttäytyä hieman omituisena, mikäli on vähänkin erikoistunut moderniin teologiaan. Tämänkaltaiset kompromissit ovat toki välttämättömiä näin massiivisen ja laajan yleisesityksen kirjoittajalle.

Näistä kauneusvirheistä huolimatta Ruotsilan esitys on dynaamisessa etenemisessään ensiluokkaisen luettava ja informatiivinen teos. Aika tämänkaltaiselle yhdysvaltalaisen uskonnollisen vasemmiston historian summaamiselle on ollut otollinen, sillä sen tarina muodostaa juonen, joka kulkee varhaisista onnistumisista läpi epäonnistumisten erämaan kohti uutta nousua. Vaikka kyseessä on tieteellinen teksti, on Ruotsila pystynyt pitämään luettavuuden tietokirjan tasolla. Ruotsilan teos tuo siis esille äärimmäisen selkeällä ja kiinnostavalla tavalla Yhdysvaltain uskonnollisen vasemmiston pitkät kehityslinjat. Kirja toimii edeltäjänsä kaltaisena uranuurtajana ja johdantotekstinä vasemmistolaisen uskonnollisen politiikan historiaan.

TONI KOIVULAHTI
TEOL. MAIST., HELSINKI

**OUTI HAKOLA,
SARI KIVISTÖ &
VIRPI MÄKINEN (TOIM.)**
**Kuoleman kulttuurit
Suomessa. Gaudeamus
2014. 270 s.**

Kuoleman kulttuurit Suomessa on syntynyt Helsingin yliopiston tutkijakollegiumin monitieteisen ihmisen kuolevaisuutta käsitelleen tutkimushankkeen ja siihen linkittyneen yleisöluentosarjan sivutuotteena. Luentosarja, jolle itsekin sain osallistua, oli äärimmäisen kiinnostava ja houkutteli mukaan ison joukon kuulijoita.

Kirjan johdannossa toimittajat ensiksi pyrkivät määrittämään, mitä kaikkea kuolema on. Seuraavaksi lukijaa viedään pohtimaan suomalaisen kuoleman erityispiirteitä historiasta nykypäivän laitospuolemaan asti, ja tämän jälkeen taustoitetaan monitieteistä kuolemantutkimusta ja sen eri osa-alueita. Johdannon lopuksi toimittajat kuvaavat lukijalle kirjan rakenteen ja perustelevat lukujen järjestyksen.

Kirja on jaettu kolmeen varsinaiseen osaan ja epilogiin. Varsinaisia lukuja on yhteensä kaksitoista. Näiden lukujen, johdannon ja epilogin lisäksi kirjassa on kolme tietolaatikoita, jotka nostavat esiin konkreettista kuolemaan liittyvää lisätietoa, kuten omaishoivaa ja koulusurmia. Jo ilman tietolaatikoita kirja on täynnä yksityiskohtia, joten tietolaatikoiden sijaan olisin kaivannut yhteenvedoja, jotka olisivat auttaneet näkemään suuria linjoja.

Kirjan ensimmäinen osa on ”Hyvä kuolema”. Tässä osiossa oikeuslääkäri Ursula Vala kirjoittaa kuolemansyiden näkökulmasta. Vala nostaa myös esiin mitä kuolema käytännössä on ja korostaa, että vaikka kuolema on Suomessa nykyään siirtynyt paljolti laitoksiin, yhä edelleen kuolla on myös hoitolaitosten ulkopuolella. Terhokodin ylläkkäri Juha Hänninen kirjoittaa otsikolla ”Luonnollinen vai joudutettu kuole-

ma” usealla muullakin foorumilla esiin nostamastaan eutanasia-temasta. Tässä artikkelissa hän käsittelee myös saattohoitoa ja siihen liittyvää itsemääräämisoikeutta sekä palliatiivista sedaatiota eli potilaan tietoisuuden alentamista lääkityksellä silloin kun kipu käy sietämättömäksi. Hänninen sivuaa lukunsa lopussa kuolevan eksistentiaalisia tarpeita huomauttaessaan, että lääkärille potilaan fyysiset kärsimykset ovat usein merkityksellisempää kuin psyykkiset tai eksistentiaaliset kärsimykset, kun taas potilaille asia on usein päinvastoin.

Ensimmäisen osan kiinnostavimman artikkelin on kirjoittanut käytännöllisen filosofian dosentti Mikko Salmela. Hänen ”Kuolevan kohtaaminen”-lukunsa pääasiallinen kysymys on, mikä tekee kuoleman emotionaalista kohtaamisesta vaikean asian ammattiauttajille ja kuolevan läheisille. Salmela esittelee psykologisia, biologisia ja kulttuurisia syitä siihen, miksi hänestä kuoleman ja kuolevan kohtaaminen on niin vaikeaa. Osana kulttuurisia syitä hän nostaa esiin uskonnolliset syyt, joiden hän ei kuitenkaan näe Euroopassa olevan kovinkaan merkittäviä kuoleman kohtaamisen yhteydessä. Salmela esittää mahdollisena mallina heideggerilaisen lähestymistavan kuolevan kohtaamiseen, jonka avulla myös ei-uskonnolliset ihmiset voitaisiin kohdata eksistentiaalisen ahdistuksensa kanssa. Olipa kulttuurinen tai uskonnollinen tausta mikä tahansa, olisi mahdollista löytää sellaisia universaaleja piirteitä, joiden avulla ihmistä voitaisiin auttaa kuoleman äärellä. Monikulttuurisen sielunhoidon kannalta Salmelan heideggerilainen malli saattaisi olla toimiva.

Ensimmäisen osan viimeisen luvun on kirjoittanut Ihmisen kuolevaisuus-hankkeen koordinaattori Outi Hakola. Hän käsittelee taiteessa ja mediassa esiintyviä kuoleman kokemuksia. Kaikki Hakolan esimerkit taiteesta ja mediasta auttavat tekemään kuoleman näkyväksi yhteis-